

Marek Karczewski

Duch Prawdy jako przewodnik w świecie J 16,12-15

Studia Warmińskie 49, 81-92

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ks. Marek Karczewski
 Wydział Teologii
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Duch Prawdy jako przewodnik w świetle J 16,12-15

Słowa kluczowe: Duch Prawdy, J 16,12-15, Duch jako Przewodnik, Nadzieja Kościoła.

Key words: Spirit of Truth, John 16,12-15, Spirit as guide, hope of the Church.

Schlüsselworte: der Geist der Wahrheit, Joh 16,12-15, der Geist als Führer, Hoffnung der Kirche.

Wstęp

Temat niniejszego artykułu – *Duch Prawdy jako przewodnik w J 16,12-15* – jest inspirujący z kilku powodów. Stanowi on przede wszystkim element niezwykle bogatej w treści teologiczne pneumatologii Janowej. Ożywcze działanie Ducha Świętego jest jednym z głównych tej Ewangelii¹. Teksty te mają także wyraźne zabarwienie eklezjologiczne. Są skierowane do wspólnoty wierzących w każdej epoce historycznej. I wreszcie, na szczególną uwagę zasługuje głębia teologiczna tekstu, któremu chcielibyśmy się przyjrzeć. W niniejszym opracowaniu szczególnie interesuje nas znaczenie teologiczne tytułu „Duch Prawdy” w ostatniej zapowiedzi Parakleta. Jest to ostatni, podsumowujący tekst, w którym pojawia się tytuł „Duch Prawdy” i jedyny, w którym mówi się wprost o przewodnictwie Ducha Świętego.

Szczególne znaczenie kryje w sobie niezwykle rzadkie użycie czasownika $\delta\delta\eta\gamma\acute{\epsilon}\omega^2$, który stanowi *hapax legomenon* w Ewangelii według św. Jana.

Adres/Adresse/Anschrift: ks. dr hab. Marek Karczewski, prof. UWM, Katedra Teologii Biblijnej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn, markusk@poczta.onet.pl.

¹ Por. A. Jankowski, *Duch Dokonawca. Nowy Testament o posłannictwie eschatologicznym Ducha Świętego*, Katowice 1983.

² W opracowaniu użyto tekstów oryginalnych prezentowanych w klasycznych wydaniach krytycznych zawartych w *Novum Testamentum Graece*, wyd. E. Nestle – K. Aland, Stuttgart ²⁷2001; *The Greek New Testament*, wyd. K. Aland – M. Black – C.M. Martini – B.M. Metzger – A. Wikgren, Stuttgart ⁴1994 oraz *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, wyd. K. Ellinger – W. Rudolph, Stuttgart ⁴1990; *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, wyd. A. Rahlfs, Stuttgart ²1979. Tłumaczenia na język polski zostały dokonane przez autora artykułu.

W celu przybliżenia choćby części niezwykle bogactwa teologicznego zawartego w omawianym tekście, zastosowano następującą procedurę badawczą. Tekst biblijny omawiano przede wszystkim z perspektywy synchronicznej. Autor stara się dotrzeć do oryginalnej teologii św. Jana Ewangelisty (dalej: J). W punkcie pierwszym opracowania omówiono krótko relację analizowanego tekstu do reszty J oraz starano się uchwycić jego możliwą wewnętrzną strukturę literacką. W punkcie drugim przeprowadzono egzegezę tekstu J 16,12-15 pod kątem realizowanego tematu, uwzględniając występujący w J schemat narracji. W punkcie trzecim i ostatnim zaprezentowano wnioski teologiczne. Dodano także postulaty pastoralne związane z omawianym tekstem biblijnym.

1. J 16,12-15 w strukturze literackiej J

1.1. Kontekst bezpośredni J 16,12-15

Według najprostszego podziału Ewangelii według św. Jana zaproponowanego przez Raymonda E. Browna³ w jej tekście można wyróżnić Prolog (J 1,1-18), dwie części główne – Księgę Znaków (J 1,19-12,50) i Księgę Chwały (J 13,1-20,31) oraz epilog, tzw. drugie zakończenie Ewangelii (J 21,1-25). C. Kingsley Barrett⁴ dzieli Księgę Chwały na dwie części, z których pierwszą można określić jako pożegnanie Jezusa z Jego uczniami (J 13,1-17,26), a drugą jako opis męki i zmartwychwstania (J 18-20,31). Natomiast Donatien Mollat⁵ określa tekst J 13,1-17,26 jako opis ostatniej wieczerzy Jezusa z uczniami. Szeroki kontekst literacki i teologiczny stanowi zatem ten wyjątkowy tekst, który można określić jako testament Jezusa pozostawiony jego najbliższym towarzyszom. W opisie ostatniej wieczerzy Janusz Kręcidło⁶, opierając się na autorytetach biblijnych (George Mlakuzhyil) wyróżnia sześć opartych na strukturze chiastycznej jednostek.

13,1-38 – symboliczny akt, przepowiednia zdrady i zaparcia się

13,31-14,31 – zapowiedź trzykrotnego się Piotra i pierwsza mowa pożegnalna

15,1-17 – alegoria winnego krzewu, przykazanie miłości

³ R.E.Brown, *Giovanni. Commento spirituale*, Assisi⁴1991, s. clxix-clxxvii.

⁴ C.K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, London³1985, s. 23.

⁵ D. Mollat, *Il Vangelo secondo S. Giovanni e le tre lettere: Introduzione*, w: *Bibbia di Gerusalemme*, Bologna 1991, s. 2257–2264.

⁶ J. Kręcidło, *Duch Święty i Jezus a Ewangelii świętego Jana. Funkcja pneumatologii w chrystologicznej strukturze czwartej Ewangelii*, Series Biblica Paulina 2, Częstochowa 2006, s. 35–36, 45–46.

15,18-16,4 – nienawiść i prześladowanie przez świat, świadectwo uczniów

16,4e-33 – druga mowa pożegnalna i zapowiedź odejścia

17,1-26 – Modlitwa w godzinie męki, śmierci i zmartwychwstania.

W świetle tego podziału omawiany przez nas tekst należy do drugiej mowy pożegnalnej wygłoszonej w czasie ostatniej wieczerzy. Należy podkreślić, że ustalenie struktury opisu ostatniej wieczerzy jest zadaniem bardzo wymagającym. Temat Ducha Świętego jest podejmowany tu wielokrotnie. Zasadniczo wyróżnia się pięć zapowiedzi Ducha Świętego odpowiednio w J 14,15-17; 14,25-26; 15,26-27; 16,5-11 i 16,12-15. Ostatnie dwie zapowiedzi są niekiedy postrzegane jako jedna.

1.2. Struktura wewnętrzna J 16,12-15

J 16,12-15 stanowi ostatnią zapowiedź przyjścia Ducha Świętego, w którym bezpośrednio nie pojawia się wprawdzie typowe dla Jana określenie Paraklet. Jednakże nie ma wątpliwości, że zaimek wskazujący ἐκεῖνος – „ów” odnosi się do Parakleta (por. J 16,7; 14,15-17). Bezpośrednio poprzedzająca nasz tekst, czwarta zapowiedź Parakleta, podkreśla smutek rozstania, korzyść, która z tego wynika oraz potrójną funkcję przekonywania świata o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie (16,5-11). W kontekście ostatniej zapowiedzi Ducha Świętego (16,12-15) pojawiają się dwa etapy narracji: w. 12 oraz ww. 13–15.

Werset 12 stanowi wprowadzenie do zwartej wypowiedzi na temat Ducha zawartej w następnych wersach 13-15. Natomiast we fragmencie 16,13-15 pojawiają się dwa główne motywy: przyszła działalność Ducha Prawdy w kontekście wspólnoty wierzących (w. 13) oraz temat chwały Jezusa (ww. 14–15).

Stwierdzenie o prowadzeniu przez Ducha Prawdy otwiera zatem w sposób bezpośredni temat Ducha Świętego w ostatniej jego zapowiedzi.

2. Duch Święty w świetle egzegezy J 16,12-15

2.1. J 16,12 – wprowadzenie

Jezus odchodzący z tego świata ma jeszcze do powiedzenia wiele. Jednak wspólnota⁷ nie jest zdolna do przyjęcia Jego przesłania. Jawi się pytanie: na

⁷ Zob. T. Onuki, *Gemeinde und Welt im Johannesevangelium. Ein Beitrag zur Frage nach der theologischen und pragmatischen Funktion des Johanneischen „Dualismus“*, Neukirchen-Vluyn 1984.

czym polega ta swoista niewydolność wspólnoty⁸? Wyznanie Jezusa wydaje się być w sprzeczności z treścią J 15,15, gdzie stwierdza, że wszystko co usłyszał od Ojca, objawił uczniom. Wskazówka znajduje się w pierwszej zapowiedzi Parakleta w J 14,26. Duch Święty będzie działał jedynie w granicach objawienia Jezusa⁹. Stwierdzenie – „jeszcze wiele mam wam do powiedzenia” nie oznacza zatem, że objawienie Jezusa jest niepełne. „Wiele” należy raczej rozumieć jako w inny sposób, na nowo¹⁰. Kontekst J 16,13-15 sugeruje jednoznacznie, że objawienie ma charakter dynamiczny¹¹. Nie chodzi o prostą doktrynę. Termin βασιτάζειν – znieść, w sensie podstawowym oznacza noszenie w sensie etycznym i religijnym¹². R. Schnackenburg¹³ jako znaczenie podstawowe proponuje „nosić wielkie ciężary”, także w sytuacji smutku powodowanego przez odejście Jezusa. R. Brown¹⁴ łączy trudność uczniów z prześladowaniem ze strony świata. Uczniowie nie są w stanie zrozumieć całego objawienia, ale sytuacja ta nie jest ostateczna i ulegnie zmianie.

2.2. J 16,13-15 – zapowiedź Ducha Świętego

2.2.1. 16,13a – Duch doprowadzi do całej prawdy

Przyjście Ducha Świętego związane jest ze zmianą sytuacji¹⁵. Moment niemocy zostanie wówczas przewyżniony. To On doprowadzi uczniów do całej prawdy oraz oznajmi im rzeczy przyszłe. Duch Święty zostaje określony jako – τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας – Duch Prawdy. Określenie Duch Prawdy pojawia się w trzech z pięciu zapowiedzi Parakleta (J 14,17; 15,26; 16,13; por. 1 J 4,6; 5,6)¹⁶. W sposób jednoznaczny wiąże ono działanie Ducha Świętego z objawieniem Jezusa Chrystusa¹⁷. Jezus jest posłanym przez Ojca, Wcielo-

⁸ Felix Porsch (*Pneuma und Wort. Ein exegetischer Beitrag zur Pneumatologie des Johannesevangelium*, Frankfurt am Main 1974, s. 290) zadaje dwa pytania: co kryje się pod stwierdzeniem „wiele”, czego Jezus teraz jeszcze nie może powiedzieć oraz z jakiej przyczyny uczniowie są niezdolni, by to przyjąć?

⁹ U. Vanni, *Vangelo secondo Giovanni. Passi scelti*, Roma 1993, s. 147.

¹⁰ F. Porsch, *Pneuma und Wort*, s. 291.

¹¹ Zob. A. Paciorek, *Ewangelia według św. Jana. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin 2000, s. 182.

¹² Zob. F. Büchsel, βασιτάζειν, w: TWNT, t. I, s. 596–597; L. Strack – P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, t. II, München⁷1978, s. 566.

¹³ R. Schnackenburg, *Il Vangelo di Giovanni*, III, Brescia 1986, s. 216.

¹⁴ R.E. Brown, *Giovanni*, s. 856.

¹⁵ F. Porsch, *Pneuma und Wort*, s. 292.

¹⁶ Zob. U.B. Müller, *Prakletvorstellung im Johannesevangelium*, Zeitschrift für Theologie und Kirche 71 (1974), s. 31–77.

¹⁷ S.A. Panimolle, *L'evangelista Giovanni. Pensiero e opera letteraria del quarto vangelo*, Roma 1985, s. 178.

nym Słowem Boga, pełnym łaski i prawdy (J 1,14). W Jezusie prawda wkroczyła w historię w sposób pełny¹⁸. Można zatem stwierdzić, że określeniu Duch Prawdy odpowiada sformułowanie Duch Jezusa¹⁹. W pierwszej zapowiedzi Parakleta, zostaje On nazwany Duchem Prawdy, którego świat nie może przyjąć, ponieważ go nie widzi. Natomiast jest On towarzyszem i zamieszkuje w wierzących (J 14,16-17). Podkreśla się zatem aspekt polemiczny bycia chrześcijaninem. W drugim tekście zawierającym tytuł Duch Prawdy mówi się o świadczeniu Ducha o Jezusie (J 15,26). W ostatnim, omawianym przez nas tekście, bezpośrednich informacji na temat działania Ducha Prawdy jest najwięcej.

Charakter działania Ducha Prawdy jest ściśle związane ze znaczeniem czasownika *ὁδηγήσει* – poprowadzi, doprowadzi. Niektórzy egzegeci widzą tu znaczenie szersze jako mówić, uczyć²⁰.

Inny ważny problem egzegetyczny stanowi przestrzeń i kierunek tego prowadzenia. Wyrażenie *ἐν τῇ ἀληθείᾳ* (*dativus*, „w prawdę, do prawdy”) posiada swój możliwy wariant krytyczno-literacki związany z *εἰς* (*accusativus*, „do prawdy, w kierunku prawdy”). Ze względu na jednakowy autorytet poświadczających obie wersje starożytnych wariantów tekstu biblijnego jest niezwykle trudno jednoznacznie opowiedzieć się po stronie jednej z nich²¹. Obie są interesujące pod względem teologicznym. Wersja preferowana w wydaniu N-A²⁷ – czyli *ἐν* – jest bardziej statyczna. Prowadzenie dotyczy tu pewnego zakresu, pewnej przestrzeni, wprowadzania w obszar prawdy. Wersja alternatywna – *εἰς* – jest natomiast bardziej dynamiczna. Duch będzie prowadził w kierunku prawdy. Przekraczając pewne schematy typowo gramatyczne można stwierdzić, że Janowe pojęcie prawdy z pewnością nie wyczerpuje się w funkcji bycia celem²².

Kluczowe znaczenie w interpretacji funkcji Ducha Prawdy posiada forma czasownikowa *ὁδηγήσει*. Znaczenie czasownika *ὁδηγέω* – to prowadzić, być przewodnikiem²³. Występuje on tylko pięć razy w nowym Testamencie (Mt 15,14²⁴; Łk 6,39²⁵; J 16,13; Dz 8,81²⁶; Ap 7,17²⁷). Poza tym czasownik

¹⁸ U. Vanni, *Vangelo secondo Giovanni*, s. 40.

¹⁹ Por. A. Paciorek, *Ewangelia według św. Jana*, s. 182.

²⁰ Zob. R.E. Brown, *Giovanni*, s. 856.

²¹ R. Schanckenburg, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 216; J. Kręcidło, *Duch Świty i Jezus*, s. 261.

²² I. de la Potterie, *Studi di cristologia giovannea*, Genova 31992, s. 129.

²³ W. Michelis, *ὁδηγέω*, w: TWNT, t. V, s. 102. Termin ten znajdował zastosowanie także w literaturze gnostyckiej, zob. T. Onuki, *Gemeinde und Welt im Johannesevangelium. Ein Beitrag zur Frage nach der theologischen und pragmatischen Funktion des Johanneischen „Dualismus“*, Neukirchen-Vluyn 1984, s. 149.

²⁴ Ślepy prowadzi ślepego.

²⁵ Sens podobny: ślepy prowadzi ślepego.

²⁶ W sensie wyjaśnienia tekstu z Izajasza niezrozumiałego przez dworzana etiopskiego.

²⁷ Baranek prowadzi do źródeł wody życia.

ten pojawia się jedynie w kontekście Septuaginty (42 razy, z tego 27 w Ps). Jego podmiotem jest zawsze Bóg lub Jego przymioty. Natomiast pokrewny rzeczownik ὁδηγός – przewodnik, występuje w Nowym Testamencie, ale poza środowiskiem Janowym (Mt 15,14; 23,16.24; Dz 1,16; Rz 2,19). Na szczególną uwagę zasługują także teksty z Ps 25,5 LXX oraz Ps 143,10 LXX. Niekiedy sugeruje się związek wyrażenia z J 16,13a z użyciem czasownika w literaturze mądrościowej i w pismach Filona z Aleksandrii²⁸. Wskazuje się przy tym na znaczenie Mdr 9,11 oraz Mdr 10,10. Z punktu widzenia możliwości istnienia tzw. szkoły Janowej bardzo ważnym tekstem uzupełniającym jest Ap 7,17. Baranek poprowadzi zbawionych do źródeł wody życia. Kontekst eschatologicznej obietnicy pozostaje w związku z eschatologicznym wydźwiękiem treści J 16,13-15. Z punktu widzenia oryginalności teologii Janowej istotną rolę odgrywa także motyw drogi i prawdy ze szczególnym wskazaniem na tekst J 14,4-6²⁹.

Konkludując można zatem uściślić, że w świetle użycia terminu ὁδηγός oraz terminów pokrewnych w środowisku biblijnym, funkcja prowadzenia Ducha Prawdy wyraża przewodzenie, bycie ekspertem³⁰, działanie na wskroś pozytywne o charakterze zbawczym. Kontekst działania Parakleta w J 14,26 sugeruje, że przewodzenie to mogłoby mieć charakter dydaktyczny, wydaje się jednak, że należy rozumieć je szerzej³¹. Sugeruje to podkreślenie, że przestrzenią i celem działania Ducha Świętego jest prawda w całości, niczym nieograniczona. Duch jest gwarantem, że wspólnota przewyższać będzie momenty niezrozumienia i będzie coraz jaśniej pojmować prawdę. Dotyczy to także aktualizacji prawdy w konkretnej sytuacji historycznej³². Nie będzie prawdy zbyt trudnej. Jawi się pytanie, w jaki sposób dokonywać się będzie rozumienie prawdy? Semicka, starotestamentowa koncepcja prawdy, stanowiąca podstawę koncepcji Janowej, ma dynamiczny charakter. Nie jest prostym stanem zgodności intelektu z rzeczywistością. W świetle J prawdę o Ojcu objawia Jezus, który jednocześnie nazywa siebie samego prawdą (J 14,6). Ignace de la Potterie³³, omawiając słynne słowa Jezusa, który nazywa siebie drogą, prawdą i życiem, podkreśla, że osią, kluczem wyznania Jezusa jest droga. Jezus jest drogą do Ojca. Pozostałe dwa terminy – prawda i życie – służą wyjaśnieniu, na czym polega droga. Jezus może prowadzić ludzi do Ojca, ponieważ jest

²⁸ R. Schnackenburg, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 217.

²⁹ I. de la Potterie, *Studi di cristologia giovannea*, s. 124-154.

³⁰ W. Michelis, *ὁδηγός*, s. 104.

³¹ J. Gnillka, *Johannesevangelium*, Würzburg 1983, s. 123.

³² Zob. J. Becker, *Das Evangelium nach Johannes*, t. II, Gütersloh 1981, s. 499; D.M. Smith, *John 16,1-15*, Interpretation 33 (1979), s. 60.

³³ I. de la Potterie, *Studi di cristologia giovannea*, s. 271.

prawdą, niesie w sobie objawienie Ojca. Poznając Jezusa, wierzący może do-
stąpić pełni życia. Prawda jest zatem drogą prowadzącą do pełni życia. Prawda
jest osobą.

2.2.2. J 16,13b – Duch będzie mówił to, co usłyszy

W J 16,13b kontynuowany jest temat działania Ducha Prawdy i Jego
prowadzenia do całej prawdy. Duch nie będzie mówił od siebie, ale powie
wszystko co usłyszy. Werset ów budzi jednak pewne wątpliwości o charakterze
krytyczno-tekstualnym, jednak są one bez decydującego znaczenia dla inter-
pretacji teologiczno-biblijnej³⁴. Działanie Ducha nie polega na dodawaniu cze-
gokolwiek do tego, co objawił Jezus. Motyw słuchania jest istotny w działalno-
ści mesjańskiej Jezusa. Jezus objawił słowa usłyszane od Ojca (J 8,26; por.
5,19; 7,17; 14,10). Duch pełni misję podobną do misji Jezusa³⁵. Powie to, co
usłyszy. Paraklet zajmie miejsce Jezusa (J 14,16-17). Ścisły związek między
Jezusem, Ojcem i Duchem jest wyrażony w kolejnych, bezpośrednio następu-
jących wersetach. Paraklet weźmie z tego, co należy do Jezusa (16,14). To, co
posiada Jezus należy do Ojca (16,15). Przewodnictwo Ducha Świętego doty-
czy zakresu prawdy objawionej w Jezusie i nigdy tego zakresu nie przekra-
cza³⁶. Duch Święty nie zmienia ani nie poszerza zakresu objawienia.

2.2.3. J 16,13c – Duch objawi rzeczy przyszłe

J 16,13c zamyka zapewnienie, że Duch objawi wspólnocie rzeczy przy-
szłe. Działalność Ducha wyrażona jest za pomocą czasownika ἀναγγελεῖ
– objawi, oznajmi, ogłosi (por. J 4,25; 5,15; 1 J 1,5). Jan podkreśla funkcję
objawieniową Parakleta. Motyw objawienia pojawia się trzykrotnie w każdym
z sąsiednich wersetów (13.14.15) i za każdym razem dotyczy wspólnoty
uczniów. Termin „objawiać” pojawia się także w kontekście spotkania Jezusa
z Samarytanką (J 4,25), która mówiąc o mesjaszu, definiuje go jako kogoś, kto
przyjdzie i oznajmi wszystko³⁷. Zawartość objawienia jest zatem istotna, fun-
damentalna. Potwierdzają to w. 14–15, które mówią o objawianiu tego, co
należy do Jezusa.

Pewien problem stanowi interpretacja użytego w J 16,13 sformułowania
τὰ ἐρχόμενα – czyli rzeczy przyszłe, nadchodzące. Duch objawi wierzącym

³⁴ Zob. R.E. Brown, *Giovanni*, s. 857.

³⁵ Ibidem, s. 867.

³⁶ Nowość dotyczy okoliczności historycznych interpretacji prawdy, A. Paciorek, *Ewangelia według św. Jana*, s. 182.

³⁷ Por. ibidem, s. 868.

przyszłość. Jak należy to rozumieć? Podkreśla się niekiedy, że także wyrażenie *ἀναγγελεῖ* może posiadać charakter profetyczno-eschatologiczny³⁸ lub sugeruje się, że w J nabiera znaczenia o charakterze technicznym jako forma aktualizacji historii³⁹ (por. 1 QpHab 7,1-3).

W historii egzegezy podejmowano różne próby wyjaśnienia kwestii objawiania rzeczy przyszłych. Niektórzy widzą tu nawiązanie do urzędu lub charyzmatu prorockiego obecnego w Kościele Janowym lub przed-Janowym, podobnego do prorocstwa w sensie Pawłowym. Inni, jak Alfred Wikenhauser⁴⁰ lub Jürgen Becker⁴¹, sugerują prorocstwo apokaliptyczne jako objawienie przyszłości. Rudolf Bultmann⁴² przyjmuje, że relacja Ducha do rzeczy przyszłych pozostaje w związku ze wspólnotowym wyobrażeniem ducha prorocstwa, ale nie ma charakteru apokaliptycznego. C.K. Barrett⁴³ łączy rzeczy przyszłe z kontekstem sądowym perykopy poprzedniej (J 16,8-11). Owoce męki i uwielbienia Jezusa muszą być wprowadzone w życie wspólnoty chrześcijańskiej każdej epoki. Paraklet przekaże uczniom treści, których nie są w stanie przyjąć (w. 12). R.E. Brown⁴⁴ i R. Schnackenburg⁴⁵ sugerują, że w kwestii rzeczy przyszłych chodzi nie tyle o poznanie przyszłości, ile o gruntowne zrozumienie znaczenia Jezusa w konkretnym czasie.

Należy zatem przyjąć, że prawdopodobnie objawianie wiąże się ze słuchaniem, mówieniem i prowadzeniem, natomiast rzeczy przyszłe wchodzi w zakres „całej prawdy”. Paraklet będzie działał w przyszłości. Przyszłość stanowi przede wszystkim czas Kościoła i do Kościoła jest adresowany tekst J 16,13-15⁴⁶. Duch prowadzi wspólnotę do pełni prawdy w każdym momencie historii. Ulega zmianie zewnętrzny kontekst historyczny oraz wewnętrzne problemy, z którymi musi się zmierzyć Kościół. Prowadzenie Ducha Świętego sprawia jednak, że pomimo zawirowań historii, może On mieć zawsze możliwość doświadczania pełni objawienia⁴⁷. W ten sposób ponownie podkreśla się dynamiczny charakter prawdy oraz jej poznawania. Jej pełnia i niezmiennosc nie wykluczają dynamiki jej poznawania. Wyjątkowość tego procesu wyraża

³⁸ J. Schniewind, *ἀναγγελεῖ*, w: TWNT, I, s. 62–64.

³⁹ P. Perkins, *The Gospel according to John*, w: *The New Jeromy Biblical Commentary*, pr. zb., London 1990, s. 997.

⁴⁰ A. Wikenhauser, *Das Evangelium nach Johannes*, s. 295.

⁴¹ Ibidem, s. 499.

⁴² Ibidem, s. 443.

⁴³ C.K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, s. 408.

⁴⁴ R.E. Brown, *Giovanni*, s. 868.

⁴⁵ Jako chodzenie w prawdzie, praktykowanie prawdy; zob. R. Schnackenburg, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 219–220.

⁴⁶ J. Gnilk, *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002, s. 377.

⁴⁷ V. Mannuci, *Giovanni il vangelo narrante*, Bologna 1993, s. 309.

fakt, że poznanie prawdy zakłada wejście w osobową relację z Jezusem i Ojcem. Mistrzem, zaufanym przewodnikiem w budowaniu relacji osobowej z Bogiem jest Duch Prawdy. Cel tej drogi stanowi pełnia życia⁴⁸.

2.2.4. J 16,14 – Duch i uwielbienie Jezusa

Tematem, który pojawia się w J 16,14 jest uwielbienie Jezusa. Jezus zostanie uwielbiony⁴⁹ przez Ducha, ponieważ weźmie z tego, co należy do Jezusa i objawi Kościołowi. Temat chwały i uwielbienia zajmuje w teologii J bardzo istotną, specyficzną rolę. O chwale można mówić w kontekście ziemskim, chwała Jezusa jest bazą wiary uczniów w Kanie Galilejskiej (2,11). Wiara jednocześnie umożliwia doświadczenie chwały Bożej w Betanii (11,4,40). W kontekście wiary należy także umieścić tekst z Prologu – „widzieliśmy Jego chwałę” (1,14; por. 1,12). W pierwszej części J widać zatem zależność między chwałą Jezusa i wiarą. W drugiej części Ewangelii temat chwały został jeszcze bardziej rozwinięty. Dotyczy to szczególnie rozdz. 12-17 (por. 12,23; 13,31; 14,13; 16,14; 17,1.4.5). Centralnym momentem uwielbienia i wywyższenia Jezusa jest Jego męka, śmierć i zmartwychwstanie. Można zatem przyjąć, że uwielbienie Jezusa przez Ducha pozostaje w ścisłym związku z wydarzeniem paschalnym oraz uaktualnianiem prawdy o wywyższeniu Jezusa na krzyżu w każdym momencie historii.

2.2.5. J 16,15 – Jezus, Ojciec i Duch

Wspomniana już ścisła identyfikacja, jedność między Jezusem i Ojcem stanowi treść J 16,15. Jedność i posłannictwo Jezusa przez Ojca jest jednym z głównych tematów teologicznych J (por. 3,34; 17,10.17). Jezus nie tylko jest posłany w imię Boga. On jest rzeczywistym Synem Bożym, który w sposób doskonały wypełnia Jego wolę⁵⁰. Ojciec Jezusa po Jego zmartwychwstaniu zostaje nazwany także Ojcem wierzących (J 20,17). Życie, do którego prowadzi wiara w Jezusa jest tym samym życiem, którym żyje wieczny Bóg, Jego Syn i Duch Święty.

⁴⁸ I. de la Potterie, *Aletheia. La notion johannique de vérité et ses antécédentes historique*, Roma 1966, s. 39.

⁴⁹ Zob. G. von Rad, *δοξα*, w: TWNT, t. I, s. 236–245.

⁵⁰ A. Paciorek, *Ewangelia według św. Jana*, s. 182.

3. Obraz Ducha Świętego w J 16,12-15

3.1. Duch Prawdy

Tytuł „Duch Prawdy” nabiera wyjątkowej ostrości ze względu na dynamiczne ujęcie jego funkcji. Duch jest znawcą drogi do pełni prawdy. Wspomniana już wyjątkowość koncepcji prawdy dotyczy nie tylko jej starotestamentowych, semickich korzeni, ale przede wszystkim wyjątkowego związku pomiędzy prawdą i Jezusem Chrystusem. Jezus nie tylko głosi prawdę, świadczy o prawdzie, On sam jest prawdą. Poznanie Prawdy nie jest zatem tylko procesem zewnętrznym. Poznanie Jezusa to poznanie osoby. To wejście w relację osobową. Ewangelista Jan próbuje oddać wyjątkowość tego poznania, przywołując obraz owczarni lub winnego krzewu. Poznanie prowadzi do wiary. Wiara jest oparta na osobistej więzi z Jezusem, dlatego kroczenie drogą prawdy jest w konsekwencji pogłębianiem osobistej więzi z Jezusem. Prawda może prowadzić do pełni życia, ponieważ pozwala na to dzieło zbawcze Jezusa. W świetle Janowych zapowiedzi Parakleta odejście Jezusa umożliwi działanie Ducha Świętego. Można zatem stwierdzić, że Duch Prawdy uobecnia Jezusa i Jego dzieło zbawcze. Nie dodaje żadnych treści oryginalnych, ale sprawia, że wydarzenie Jezusa Chrystusa jest ciągle aktualne i ciągle nowe.

3.2. Duch jako „znawca drogi” w perspektywie eklezjologicznej

Janowe zapowiedzi Ducha Świętego są skierowane do zgromadzonej w wieczniku wspólnoty uczniów. W świadomości wierzących jest to sytuacja pełna nostalgii i smutku. Jezus zapowiada swoje odejście. Duch Prawdy jest prezentowany jako dobroczyńca uczniów. Pozwala przezwyciężyć kryzys niezrozumienia. Jest przewodnikiem, prowadzi do kompletnej prawdy. Także pozostałe funkcje Ducha Prawdy dotyczą wspólnoty wierzących. Duch Prawdy prowadzi do Jezusa, uobecnia Go, sprawia, że zbawienie dokonane przez Jezusa jest rzeczywistością stale aktualną, dostępną. Można zatem powiedzieć, że w świetle J 16,12-15 wierzący powinni być cierpliwi i pokorni⁵¹. Aktualizacja prawdy Ewangelii jest zawsze wydarzeniem dynamicznym. Prawda, choć pełna, musi być poznawana stopniowo. Najpewniejszym sposobem poznania prawdy jest trwanie w osobistej więzi z Jezusem przez wiarę. Duch Prawdy jawi się więc także, jako mistrz życia duchowego jako prowadzący do Jezusa i ściśle z Nim złączeni.

⁵¹ Joachim Gnilka (*Teologia Nowego Testamentu*, s. 376) sugeruje, że w wymiarze moralnym prowadzenie to oznacza dominację miłości.

W perspektywie aktualizacji przewodnictwa Ducha Prawdy należy pamiętać o interesującej konkluzji praktycznej, która rodzi się w wyniku lektury egzegetycznej tekstu Janowego. Nie da się właściwie zgłębić prawdy bez pomocy Ducha Świętego. Nie da się także, bez pomocy Ducha Świętego, trwać w wierze i być jej autentycznym świadkiem. Wszelkie pomijanie wymiaru duchowego chrześcijaństwa, zastępowanie go nawet najbardziej wypracowaną metodologią przekazu i werbunku, psychologizacji – jest błędne. Jeżeli prawda o Jezusie ma być proklamowana w sposób autentyczny i świeży konieczna jest osobista więź z Duchem Prawdy.

3.3. Duch w relacji do Syna i Ojca

Lektura Janowych zapowiedzi Ducha Świętego prowadzi do konkluzji, że Duch Święty pochodzi od Ojca i Syna. Prowadzenie Ducha Świętego nie jest rzeczywistością teoretyczną. Duch Święty wprowadza wierzących w przestrzeń wewnętrznego życia Boga. Podkreśla to szczególnie tekst z J 16,14-15. Pomimo wyraźnego akcentu chryzologicznego Duch Prawdy pozostaje w ścisłej relacji do Ojca i Syna. Praktycznym efektem poznania prawdy jest uczestniczenie w życiu Boga. W teologii Jana życie wieczne, efekt poznawania i trwania w prawdzie nie jest rzeczywistością iluzoryczną, teoretyczną, nieokreśloną. Udział w życiu wiecznym to inaczej udział w życiu Ojca, Syna i Ducha Świętego. Można zatem stwierdzić, że działanie Ducha Prawdy nie ogranicza się do doraźnej aktualizacji przesłania Ewangelii, ale w konsekwencji staje się drogą, procesem prowadzącym chrześcijanina do pełni życia. Prowadzi do udziału w synowskiej więzi z Bogiem – więzi istniejącej między Jednorodzonym Synem a Ojcem.

Zakończenie

Lektura J 16,12-15 może stanowić źródło inspiracji dla szeroko pojętych rozważań teologicznych. Tekst ten zachowuje niezwykłą aktualność. Duch Prawdy jest rzeczywistą nadzieją dla każdego chrześcijanina niezależnie od okoliczności historyczno-społecznych, w których przyszło mu żyć. On jest jedynym prawdziwym Przewodnikiem, który ożywia Kościół i prowadzi go nieustannie do Jezusa, Syna Bożego, Wcielonego Boga. To On, Duch Święty oznajmia nam „rzeczy przyszłe” i wskazuje jasno, że jedyną prawdziwą drogą prowadzącą do ostatecznego spełnienia, czyli pełni życia, jest Jezus Chrystus.

THE SPIRIT OF TRUTH AS A GUIDE IN JOHN 16,12-15

(SUMMARY)

The title: *The "Spirit of Truth" as a guide in J 16,12-15*. The situation of the Church in contemporary times is very difficult. Rejection, negation and indifference to its Mission lead to discouragement and impotence in work. The last prediction of Paraclet in John 16,12-15 give us an indication and hope. The true power of Church is fidelity and belief in Christ. The best guide to faith is the "Spirit of Truth" which leads to Jesus Christ, Son of God, Savior of Man.

DER GEIST DER WAHRHEIT ALS LEITENDE KRAFT BEI JOHANNES 16, 12-15

(ZUSAMMENFASSUNG)

Die Situation der Kirche in vielen Ländern wird als kritisch bezeichnet. Ablehnung, Verleugnung oder Gleichgültigkeit gegenüber ihrer Botschaft können ein Gefühl der Hilflosigkeit und Entmutigung aufkommen lassen. Das Wort Gottes in der letzten Ankündigung des Parakleten in Joh 16, 12-15 stellt nicht nur einen Hinweis dar, sondern ist auch eine Quelle der Hoffnung. Daher auch der Titel des vorliegenden Artikels: der Geist der Wahrheit als leitende Kraft bei Joh 16, 12-15. Der Heilige Geist ist eine leitende Kraft auf dem Weg, der das Bestehen in Jesus ist. Die Dynamik des Glaubens erfordert Demut und die Fähigkeit zu kontinuierlichem Wandel des Herzens. Niemand jedoch kann der Kirche den Geist der Wahrheit für die Verkündigung des rechten Weges ersetzen. Diese Wahrheit ist allein Jesus Christus, der Sohn Gottes, der Erlöser des Menschen.